

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

E-ISSN: 2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.1094>

Kurt, M. (2018). Roma'nın Principatus Dönemi Anadolu politikaları ve eyalet düzenlemeleri çerçevesinde Dağlık Kilikia Bölgesi. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-16.

CİLT 4, SAYI 1, YAZ 2018, s. 1-16

ROMA'NIN PRINCIPATUS DÖNEMİ ANADOLU POLİTİKALARI VE EYALET DÜZENLEMELERİ ÇERÇEVESİNDE DAĞLIK KILIKIA BÖLGESİ

Mehmet KURT¹

Öz

Dağlık Kilikia, adından da anlaşıldığı üzere coğrafi olarak dağlık bir yapıya sahiptir. Ancak dağlar arasında içerisinden akarsuların geçtiği küçük vadiler nedeniyle parçalı bir yapı da arz etmektedir. Bu coğrafi yapı antik çağda bölgede farklı etnik grupların ve alt bölgelerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Coğrafi ve etnik yapıdaki bu çeşitlilik, bölgede siyasal anlamda kırılğan bir yapının ortaya çıkmasına sebep olmuş, bu nedenle Dağlık Kilikia daima kontrolü ve yönetilmesi zor bir bölge olmuştur. Anadolu'da yaşanan siyasal gelişmelere bağlı olarak Roma, bölgenin yönetimine ilişkin politikalarını sık sık gözden geçirme gereği duymuş, her defasında yeni bir takım düzenlemeler yapmıştır. Dağlık Kilikia Anadolu'nun gerek bağımlı krallıklar yoluyla yönetim ve gerekse eyaletleştirme adına yapılan hemen her düzenlemeden şu veya bu şekilde etkilenmiştir. Bu çalışmada Roma'nın Principatus döneminde Anadolu'da yapmış olduğu idari düzenlemelerin Dağlık Kilikia'nın siyasal ve idari yapısına yansımaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dağlık Kilikia, Principatus Dönemi, Roma yönetimi, idari düzenlemeler.*

CILICIA TRACHEIA AREA IN FRAME OF ANATOLIAN POLICIES AND STATE ORGANIZATIONS OF ROME'S PRINCIPATUS ERA

Abstract

Cilicia Tracheia, is a mountainous area as it is understood from its name. Yet, it also has a fragmented structure because of the small valleys created by streams running between the mountains. This geographical structure allowed different ethnical groups and sub-regions to be created in the region in the archaic age. This variety in the geographical and ethnical structure caused a politically fragile structure to emerge in the region and therefore, Cilicia Tracheia was always a region hard to control and manage. Depending on the political developments in Anatolia, Roma required to frequently

¹Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mehmetkurt6970@hotmail.com.

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 20.03.2018

Accepted/Kabul: 03.04.2018

observe its policies regarding the management of the region. Cilicia Tracheia was affected from almost all regulations made on management and becoming of a state via dependent kingdoms of Anatolia. This study approach the reflections of administration regulations done by Rome in Anatolia during Principatus region on Cilicia Tracheia's political and administrative structure.

Keywords: *Cilicia Tracheia, Principatus Era, Roma administration, administration organizations.*

GİRİŞ

Antik çağda batıda Korakesion'dan (Alanya) doğuda Aleksandreia İsson'a (İskenderun) kadar olan ve kuzeyden Toroslar tarafından sınırlanmış sahaya Kilikia adı verilmiştir. Bölgenin Lamos Çayı (Limonlu Çayı) sınır olmak üzere doğusu Kilikia Pedias (Ovalık Kilikia) olarak adlandırılmıştır. Söz konusu çayın batısındaki engebeli ve dağlık bölüme ise Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia) denilmekte idi (Strabon XIV 5.1)². Başlangıçta Roma'nın Kilikia eyaletinin dağlık iç bölgelerini ifade eden Isauria, M.S. 3. yüzyıl sonlarında bütün Dağlık Kilikia bölgesini kapsayacak şekilde ayrı bir eyalet haline getirilmiştir (Rougé, 1966: 283; Mitford – Andrews, 1980: 1248-1250; Hild – Hellenkemper, 1990: 34-35; Hopwood, 1999: 177). Bu dönemden itibaren doğuda Avlama ve Hacı Baba dağlarından, batıda Geyik dağlarına ve kuzeybatıda Trogitis gölünün (Suğla Gölü) kuzeyine kadar olan sahalar için merkezi Isauria veya Isauria art ülkesi tanımlaması ortaya çıkmıştır (Syme, 1987: 142-145; Lenski, 1999: 432). Principatus döneminde Dağlık Kilikia ve jeomorfolojik açıdan onun bir devamı niteliğinde olan Isauria'da gelişen olaylar bir bütünlük arz ettiğinden, bu iki isim modern literatürde zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Principatus dönemi siyasal olaylarının şekillenmesinde Dağlık Kilikia'nın etnik gruplar tarafından parçalanmış yapısının belirleyici bir role sahip olması nedeniyle öncelikle bölgenin bu durumuna kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Bölge, Kalykadnos³ (Göksu Nehri) ve kollarının meydana getirdiği vadiler dışında oldukça dağlık olup, bazen dağların yüksekliği 3000 m'ye yaklaşmaktadır. Kuzeyden oldukça yüksek Anadolu platosu, güneyden de denizden hemen sonra başlayan yüksek dağlar arasında çok sayıda küçük vadiden oluşan kapalı bir havza görünümüne sahiptir. Dağlık Kilikia'nın büyük bir bölümü tarımsal faaliyetler açısından oldukça fakirdir. Dağlık Kilikia'nın coğrafi olarak parçalı görünüm sergileyen bu yapısı, politik ve etnik açıdan da bir çeşitliliği beraberinde getirmiştir. Bu nedenle bölgedeki farklı etnik gruplar Ketis⁴, Kennatis⁵, Lalassis⁶ gibi farklı etnik bölgeleri oluşturmuşlardır (Jones, 1971: 209-213)⁷.

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Shaw, 1990: 199.

³ Antik kaynaklarda Kalykadnos Nehri için bkz. Strabon, XIV 5.4-5, 5-9; Plinius, *Nat. Hist.* V 38; Ptolemaios, V 7.3; Maris Magni, s. 175-177; Ammianus Marcellinus, XIV 8.1. Kalykadnos hakkında kısa bilgi ve literatür için ayrıca bkz. Ruge, 1919: 1767; Hild – Hellenkemper, 1990: 284; Alkan – Kurt, 2017: 40-42.

⁴ Ptolemaios (V 7.3.6), batıda Anemurium'dan doğuda Zephyrium Burnu'na kadar olan kıyı sahası ile içeride Seleukeia'nın kuzeyindeki Olbassa'yı (Olba) Ketis içerisinde göstermektedir. Azize Thekla'nın Hayatı'nda (Dagron, 1978: 276) Kalykadnos Nehri'nin kaynaklarını Ketis'in en iç bölgelerinden aldığı, birçok köy ve kentleri geçerek Seleukeia'ya (Silifke) doğru aktığı bilgisi yer almaktadır. Antik kaynakların vermiş olduğu bilgilerden hareketle W. M. Ramsay (1890: 363-367), Ketis'in Kalykadnos'un her iki kolu (Ermenek Göksuyu ve Hadim Göksuyu) arasında kalan sahaları kapsadığı önerisini getirmiştir. A. H. M. Jones (1971: 195-196) ise Ketis adının bütün Dağlık Kilikia için kullanılmış olduğunu kaydetmektedir. Ona göre bölgede yaşayan insanlar kendilerini Kilikia'lı yerine Ketis'li olarak adlandırmış olmalıydılar. Eğer Jones'in tespiti isabetli ise bölge halkının kendileri için Kilikia'lı değil de Ketis'li tanımlamasını yapmalarında, muhtemelen korsanlık faaliyetleri nedeniyle Kilikia'lı adının kötü bir şöhrete sahip olması ve Ketis'li adını kullanmak suretiyle bölgedeki varlıklarına meşruiyet kazandırmak gibi unsular etkili olmuş olmalıdır. Ayrıca Germanikopolis (Ermenek) yakınlarında bulunan Philadelphia (İmsiören/Gökçeseki) kökenli sikkelerde geçen (SNG 1986: no. 574-578; Ruge, 1938: 2093-2094) Ketis ismi, bu kentin söz konusu bölge içerisinde olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Philadelphia'nın tam karşısında ancak Ermenek Göksuyu'nun güneyinde yer alan Eirenopolis (İrnebol/Çatalbadem) antik kenti de Ketis Bölgesi yerleşimlerinden (Tacitus, *Ann.* XII 55; Dagron, 1978: 340-343; Hellenkemper, 1986: 629; Pottier, 2005: 456-457). Claudiopolis'in (Mut) kuzeyindeki Coropissos'un (Dağpazarı) Ketis'in *metropolisi* olduğu da bir yazıttan (OGIS, no. 574) bilinmektedir. Bütün bunlar Jones'in de tespit ettiği gibi Ketis'in Dağlık Kilikia'nın tamamı olmasa bile kuzey ve kuzeybatı kesiminde çok geniş bir kesimini

Her ne kadar çalışmanın konusu Principatus dönemi ile sınırlandırılmış olsa da ikinci *triumvirlik* üyelerinden Marcus Antonius'un bölgedeki düzenlemeleri Augustus tarafından çok küçük değişikliklerle korunduğundan, öncelikle Marcus Antonius'un Dağlık Kilikia'daki düzenlemelerine kısaca değinmek faydalı olacaktır. Bilindiği gibi Caesar'ın öldürülmesinden sonra Marcus Antonius devletin doğu topraklarının yönetimini üstlenmiş ve M.Ö. 41 yılında Anadolu'ya gelmişti. Tarsus'ta Ptolemaioslar kraliçesi VII. Kleopatra ile buluşan(Plutarkhos, *Ant.* 25-26; Cassius Dio XLVIII 24) Antonius, Dağlık Kilikia'nın bir bölümünü Kleopatra'ya vermiştir. Plutarkhos, Marcus Antonius'un Suriye kıyıları, Fenikeve Kıbrıs'ın yanında Dağlık Kilikia'nın büyük bir bölümünü Kleopatra'ya bağışladığı bildirmekte, ancak Dağlık Kilikia'da verilen yerlerin ayrıntısına girmemektedir(Plutarkhos, *Ant.* 36). Strabonise Kleopatra'ya verilen yerler arasında Elaiussa, Arsinoe ve Hamaxia'yı saymakta, ancak ne yazık ki o da kesin bir sınır belirtmemektedir (Strabon XIV 5.3)⁸. Bununla beraber Strabon'da Kleopatra'ya verildiği belirtilen yerlerin ortak özelliği gemi yapımı için son derece elverişli kerestenin elde edildiği⁹ ve bu kerestenin Mısır'a en kısa yoldan ulaştırılabildiği limanlar olmalarıdır.

Bilindiği gibi Romalılar, Anadolu'da Asia ve Bithynia eyaletleri dışında kalan verimsiz ve stratejik açıdan fazla önemi olmayan kontrolü güç sahaların yönetimini doğrudan üstlenmemiş, bu bölgeleri bağımlı prenslere bırakmışlardır. Roma tarafından uygulanmış bu yönetim sisteminin Anadolu'daki en karakteristik örneğini ise Dağlık Kilikia oluşturmaktadır. Nitekim Strabon, Kilikia Trakheia'dansöz ederken bölgenin korsanlık için son derece uygun şartlara sahip olduğunu belirttikten sonra, Romalıların bölgeyi her zaman yerinde bulunmayan ve askeri güç bulundurmamak zorunda olan Romalı valiler yerine bağımlı krallar tarafından yönetmeyi tercih ettiklerini açıkça belirtmektedir (Strabon XIV 5.6). Bu politika çerçevesinde Dağlık Kilikia Bölgesi Marcus Antonius tarafından M.Ö. 38 yılında Güney Lykoania dadâhil olmak üzere Pontos kralı Polemon'a verilmiştir (Cassius Dio XIX 22.3; Hild – Hellenkemper, 1990: 32)¹⁰. Polemon'un

---

kapsadığını göstermektedir. Çünkü Dağlık Kilikia'da ağırlıklı olarak Doğu Dağlık Kilikia ile ilişkilendirilen Kennatis ve Lalassis olmak üzere iki antik bölge daha bilinmektedir. Ketis Bölgesi'nin lokalizasyonu üzerine ayrıca bkz. Ruge, 1921a: 380-381; Magie, 1950: 1364-1365; Dagron, 1978: 276-277, 340-341; Hild – Hellenkemper, 1990: 301; Hopwood, 1994: 380; Alkan – Kurt, 2017: 39-40.

⁵ W. M. Ramsay (1890: 364-365) Kennatis'in büyük olasılıkla Ketis ile Lalassis arasındaki bölgeyi kapsadığı ve *decalopolis* (On kent) bir bölümünü oluşturduğu tezini ileri sürmüştü. Daha çok sikkeleri ile tanınan Kennatis, Ramsay'ın bu tespitinden de hareketle Caludiopolis'in kuzeydoğusu ile Olba-Diocaesareia (Uzuncaburç) çevresine lokalize edilmektedir (Ruge, 1921b: 171). Bu lokalizde Commodus ve Philippus dönemi sikkelerinde Diocaesareia'nın *metropolis* Kennatidos/Kennatou (Kennate metropolü) ifadesi etkili olmuş, buradan Kennatislilerin Olba Bölgesi'ni de içine alan bir yerde oturmuş olacakları sonucu çıkarılmıştır. Ayrıca Geta dönemine ait bir sikkeden Olba'nın da aynı adı taşıdığı anlaşılmıştır (Houwink ten Cate, 1965: 40; Ünal – Girginer, 2007: 248).

⁶ Plinius'ta (V 94) Lalassis adında bir Isauria kenti geçmektedir. J. R. S. Sterrett (1888: 80), Germanikopolis (Ermenek) ve Pharax (Fariske) arasındaki bölgenin Lakhlas adının Lalassis şeklinde korunageldiği düşüncesinden hareketle Lalassis'i Ermenek Göksuyu'nun yukarısında bir bölge olarak düşünmüştü. Fakat W. M. Ramsay (1890: 366-367) Mut'un 6 km kuzeybatısında bulunan Dalisandos'un (Sinabıç) Lalissandos'un sonradan aldığı ismi olduğu gerekçesiyle Lalassis'i Mut çevresi olarak düşünmüş ve bu görüş geniş manada kabul görmüştür. Lalasseislerin ülkesi olan Lalassis'in özellikle paralardan yola çıkılarak modern araştırmacılar tarafından Claudiopolis çevresine lokalize edilmesi için ayrıca bkz. Ruge, 1924: 535.

⁷ Bu konuda detaylı bilgi ve literatür için ayrıca bkz. Syme, 1986: 159-164; 1987: 134-144; Shaw, 1990: 201-202; Lenski, 1999: 415; Ergin, 2013: 262.

⁸ Ermenek Havzası içerisinde yer alan Domitiopolis (Dindebol/Katranlı Köyü) kentinin isminin çok büyük olasılıkla M.Ö. 32 yılı *consulü* ve Marcus Antonius'un destekçilerinden Gn. Domitius Ahenobarbus onuruna Kleopatra tarafından verildiği düşünülmektedir (Syme, 1986: 161; Lenski, 1999: 435). Eğer böyle ise Domitiopolis'in konumu da düşünüldüğünde, Antonius sadece Anemurium kıyılarını değil, bütün Ermenek Havzası'nı da içine alan sahayı Kleopatra'ya bağışlamış olmalıdır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Jones, 1971: 438 dn. 30; Mitford – Andrews, 1980: 1242.

⁹ Hamaxia sözcüğünün dört tekerlekli araba ya da ağaç sevk yeri gibi anlamlara geldiği ve sedir ağacı ile olan ilişkisi konusunda bilgi ve literatür için bkz. Sayar, 1999: 206 dn. 85.

¹⁰ Marcus Antonius tarafından vatandaşlık hakkı verildiği için kendisini Marcus Antonius Polemo olarak tanıtan II. Polemo'nun burada M.S. 64 yılına kadar hüküm sürdüğü bilinmektedir. Bu konuda bkz. Cassius Dio, LIX 12.2; Magie, 1950: 1272 dn. 44; Feld, 2005: 75.

Lykaonia ve Kilikia'daki toprakları muhtemelen M.Ö. 36'da Galatia kralı Amyntas'a verildi (Cassius Dio XLIX 32.3; Sartre, 1995: 165). Aynı düzenleme çerçevesinde Olba Aba'ya, Derbe ve Laranda ise Antipatros'a bırakılmıştı. Bu şekilde Marcus Antonius'un bölgede uygulamış olduğu kişisel dostluk temeline dayanan bağımlılık politikası, bağımlı krallık sistemine dönüşmüştür (Sartre, 1995: 135). Ovalık Kilikia'nın doğusunu Suriye eyaletine bağlayan Marcus Antonius, batısının yönetimini ise Tarkondimotos adında eski bir korsan şefine vermiştir (Strabon XIV 5.18)¹¹. Kilikia'nın geri kalan batı kesimlerinin de Ptolemaioslar yönetimindeki Kıbrıs'a bağlanmasıyla Pompeius'un düzenlemeleri çerçevesinde oluşturulan Kilikia eyaleti (M.Ö. 64) ortadan kalkmıştır (Sayar, 1999: 207). M.Ö. 30'lu yılların başında uygulanmaya başlayan ve kraliçe Aba'nın yönetimine bırakılan Olba tapınak devleti hariç¹², Kilikia kıyılarının büyük bir bölümü ile dağlık iç kısımlarının bağımlı krallıklara bağışlanması esasına dayanan dolaylı kontrol politikası M.S. 70'li yıllara kadar sürdürülmüştür (Shaw, 1990: 227-228; Lenski, 1999: 417).

1.Bağımlı Krallıkların İlhakı Sürecinde Dağlık Kilikia

M.Ö. 31 yılında Actium Savaşı'nı kazanarak Marcus Antonius'un doğudaki topraklarının yönetimini de elde eden Octavianus, söz konusu savaşta Anadolu'daki yerel kralların çoğu Antonius'un yanında yer almalarına rağmen intikam hırsıyla hareket etmemiştir (Plutarkhos, *Ant.* 61.1). Augustus (M.Ö. 27-M.S. 14), Marcus Antonius'un bölgedeki politikalarını ve düzenlemelerini devam ettirerek Anadolu'da Roma egemenliğini güçlendirmeye çalışmıştır. Augustus'un en büyük rakibi olan Marcus Antonius'un bölgede kurmuş olduğu mevcut durumu (*statu quo ante*) hemen hemen aynı şekilde devam ettirmesi pragmatik, konjonktürel ve siyasal olmak üzere çok yönlü sebeplerle açıklanmaktadır. Marcus Antonius'un uyguladığı sistemin Roma çıkarları için yararlı olduğunun görülmesi, bölgede güvenilir dost ve müttefik sayısının azlığı nedeniyle buradaki adamları ve yapıları değiştirme konusunda fazla alternatife sahip olmaması bu sebepler arasında değerlendirilmektedir (Rémy, 1986: 17; Sartre, 1995: 167). Ayrıca entegrasyona geçiş sürecinde mevcut yapıyı devam ettirme zorunluluğu da bir diğer etken olmalıdır.

Augustus'un Anadolu'ya dair düzenlemelerinde sadakatleri denendikten sonra yönetime yatkınlık gösteren bazı hanedan mensubu küçük prensler yerlerinde bırakılmış, bağımlı krallıklarının başına geçirilmişlerdir (Cassius Dio LI 2.1-2). Roma yönetimi Anadolu'da var olan birçok hanedanlığı sadece sınırlı topraklar üzerinde yetkilendirerek bir denge oluşturmakta ve bu şekilde Anadolu'nun politik anlamda parçalı yapısının devamını sağlamayı amaçlamaktaydı. Bu bağlamda Augustus tarafından Dağlık Kilikia'nın iç kısımları bağımlı krallıklara bırakıldı. Roma'nın bölgede daha önce de uygulamış olduğu bu yönetim anlayışında oradaki bütün yetkiler Roma adına bağımlı prensler tarafından kullanılıyordu. Isauria ve Marcus Antonius tarafından Kleopatra'ya verilen Dağlık Kilikia, M.Ö. 31 yılındaki Actium Savaşı'nda zamanında Octavianus yararına yer değiştirmesi (Plutarkhos, *Ant.* 63.5) ve savaşta gösterdiği yararlılıklardan dolayı ödül olarak, Homonadlar başta olmak üzere isyancı kavimlerle mücadele etmesi için Galatia kralı Amyntas'a bırakılmıştır (Cassius Dio LI 2.1-2; Ormerod, 1924: 255). Augustus, Amyntas'ın sahip olduğu topraklara Lykaonia'yı eklemek suretiyle krallığını güney yönünde önemli ölçüde genişletmesini sağlamıştır. Ayrıca Kleopatra'nın oğlu Ptolemaios'tan alınmış olan Dağlık Kilikia'nın kıyı kesimi de Amyntas'a verilince (Strabon XIV 5.6) Galatia kralı Akdeniz'e bağlantı sağlamış oldu. Muhtemelen Dağlık Kilikia'da Roma adına şartlar henüz olgunlaşmadığından burası bağımsız bir eyalet yapılmamış, Olba çevresindeki Zeus Olbios tapınağının rahip kralları egemenliğindeki yönetim bölgesi hariç, sahil bölgeleri Amyntas'a

¹¹ Tarkondimotos ve krallığı için bkz. Sayar, 2001: 373-380; Tobin, 2001: 381-388; Kurt, 2011: 431-446.

¹² Dağlık Kilikia'nın iç kesimlerinde inşa edilmiş Olba Tapınağı, Teucer'in oğlu efsanevi kahraman Aias'a kadar dayanan rahip krallar tarafından yönetilen bir krallığın idaresinde idi. Olba Tapınak krallığı için bkz. Strab. XIV 5.10; Houwink ten Cate, 1965: 37-39; MacKay, 1968: 71-123.

birakılmış, Olba ve Seleukeia'nın bağımsızlıkları devam ettirilmiştir (Sartre, 1991: 16, 41; Sayar, 1999: 208). Bu şekilde Augustus, Marcus Antonius'un bölge için uygulamış olduğu sömürge yönetimi ya da bağımlı krallar vasıtasıyla yönetim politikasını devam ettirmekle birlikte, Actium Savaşı sonrası oluşan yeni düzene de uyarlamış oldu (Mitford – Andrews, 1980: 1243).

Öte yandan Derbe'nin (Kertihöyük) tiranı Antipatros ile savaşma görevinin de Amyntas'a verilmiş olduğu bilinmektedir (Strabon XII 6.3; Sartre, 1991: 15). Amyntas, Isauria seferleri çerçevesinde Derbe'yi zapt etmiş ve uzun zamandır bölgede Roma çıkarlarının gözetiminden sorumlu kral Antipatros'u öldürmüştür (Strabon XII 6.3). Amyntas, Homonadeis kavmine karşı bir üs olarak kullanmak üzere Isaura'da (Zengibar Kalesi) güçlü surlarla çevrilmiş bir kale inşa ettirmiş, kendisi için bir saray inşasına başlamıştır. Ancak surlar büyük olasılıkla M.Ö. 25 yılında Homonadlarla yapılan savaşta yıkıldığından tamamlanamamıştır (Strabon XII 6.3; Syme, 1987: 136; Mutafian, 1988: 221-222). Söz konusu savaştan sonra Amyntas öldürmüş olduğu bir Homonad şefinin karısı tarafından pusuya düşürülerek öldürülmüştür (Strabon XII 6.4-5). Amyntas'ın hâkimiyet sahasının sınırları büyük oranda merkezi Galatia'nın dışına taşdığı ve Pamphylia, Pisidia, Phrygia Paroreia, Lykaonia, Isauria ve Dağlık Kilikia'yı da kapsadığından bu bağımlı kralın mirasının yeniden düzenlenmesi bir takım problemleri de beraberinde getirmiştir (Rémy, 1986: 21).

Bölgede eyaletleştirme politikası, M.Ö. 25 yılında Amyntas'ın Homonadlar tarafından öldürülmesi üzerine krallığının Galatia eyaleti adı altında Roma eyaletine dönüştürülmesiyle uygulamaya konulmuştur. Amyntas'ın ölümü üzerine Augustus bölgeyi yeniden düzenleme ihtiyacı duymuş, bu tür olayların bir daha yaşanmaması adına Amyntas'ın Galatia krallığını ilhak etmiş, Galatia eyaleti olarak yeniden düzenlemiştir. Augustus'un Galatia'yı yeni bir eyalet olarak düzenlemesinde Amyntas'ın çocuklarına çok geniş sınırlara ve dolayısıyla güce sahip bir krallık bırakmanın Anadolu'nun bu bölgelerinde Roma güvenliğini tehdit edebileceği endişesi etkili olmuş olmalıdır (Cassius Dio LIII 26.3). Augustus'un stratejisi temel olarak imparatorluğu savunmak için kriz olan bölgelere doğru birlikleri sevk etmek için hızlı iletişim imkânına dayanıyordu (Rémy, 1986: 23). Bu şekilde oluşturulan Galatia eyaleti Pisidia, Lykaonia ve Pamphylia'nın doğu kesimleri ile birlikte Isauria'yı da içine almakta idi (Strabon, XII 5.1, XIV 5.6; Cassius Dio LIII 26.3)¹³. Amyntas'ın ölümü sürecinde yaşanan olaylar bölgede güvenlik zaafiyetinin olduğunu ve sürekli lejyon garnizonlarının bulundurulması gerekliliğini de ortaya koymuştu. Nitekim Torosların Isauria'ya bağlantı noktası özelliği taşıyan bu bölümünde Roma müttefiki bağımlı krallıklara isyancı kabilelere karşı mücadelelerinde yardım için Pisidia Antiokheia'sında *VII. Macedonica lejyonu* yerleştirilmiştir (Feld, 2005: 104)¹⁴. Ayrıca Augustus tarafından kurulan kolonilerin Pisidia bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir (Kaya, 2011: 207-214). Pisidia kolonilerinin işlevlerinden birisi ise henüz bağımsız bir eyalet haline getirilmemiş olan Isauria'yı askeri açıdan kontrol altında tutmak ve haydutların buraya geçmelerini önlemektir (Mitchell, 1993: 73-79; Feld, 2005: 104).

Augustus'un uygulamaya koyduğu yeni ilhak politikasının bağımlı krallar yönetiminde çok geniş sınırlara sahip toprakları güvenli bir şekilde yavaş yavaş ele geçirme prensibine dayandığı anlaşılmaktadır (Rémy, 1986: 27). Bu çerçevede Augustus, ilk zamanda M.Ö. 20'de Dağlık Kilikia'nın bazı kıyı topraklarını Galatia'dan kopararak Kappadokia kralı Arkhaleos'a vermiştir (Strabon XII 2.11; Cassius Dio LIV 9.2; Ramsay, 1890: 371). Roma imparatorluk yöneticileri ile iyi geçinerek topraklarını sürekli genişleten (Sullivan, 1980: 1153-1161) Arkhaleos, Elaiussa kentini kendisine merkez yapmış ve daha sonra imparator Augustus'un onuruna Sebaste ismini vermiştir (Strabon XII 1.4; Cassius Dio LIV 9.2; Hild – Hellenkemper, 1990: 32). Şehrin

¹³ Amyntas'a ait toprakların Galatia eyaleti olarak düzenlenmesi, eyaletin kuruluşu ve sınırları konularında modern literatür için bkz. Sherk, 1980: 955-959; Leschorn, 1992: 315-336; Feld, 2005: 77; Kaya, 2011: 130-137; Taşdöner, 2017: 106-111.

¹⁴ *VII. Lejyon* ve Antiokheia'ya yerleştirilmesi hakkında bkz. Mitchell, 1976: 298-308.

karşısında Elaiussa adacığında kendisi için kışlık bir saray da inşa ettirmiştir (Strabon XIV 5.6)¹⁵. Bu şekilde Elaiussa-Sebaste'yi (Ayaş) kendisine merkez yapmak suretiyle deniz ile de bağlantı sağlayan Arkhaleos yeni bir hâkimiyet bölgesi elde etmiş ve güç merkezini de buraya kaydırmıştır (Feld, 2005: 77). Kybistra (Ereğli), Derbe, Ketis ile Dağlık Kilikia sahilinin büyük bir kısmını kapsayan bu topraklar, *On Birinci Strategia*'yı oluşturuyordu. Lykaonia'nın geri kalan kısmı ile Isauria ise Galatia Eyaleti'ne dâhil edilmiştir (Ramsay, 1890: 374-375). Arkhaleos, M.Ö. 8 yılında Pontos kralı Polemon'un ölümü üzerine dul kalan karısı ile evlenerek Kappadokia ve Pontos krallıklarını birleştirmiştir. Bu siyasi evlilik sonucu ortaya çıkan imparatorluk, Karadeniz'den İskenderun körfezine kadar çok geniş bir alana yayılmış ve Roma'nın doğu sınırlarını tehdit eder duruma gelmişti (Rémy, 1986: 28).

Dağlık Kilikia, Roma imparatorluk yönetiminde büyük değişikliklere maruz kalmış olsa da bu dönemde de yerel ölçekli haydutluk ve isyanlar eksik olmamıştır (Mutaftian, 1988: 222). Galatia'nın eyalet haline getirilmesi sürecindeki düzenlemelerin bölgedeki bütün problemleri çözmediği kısa süre sonra çıkan karışıklıklar ve isyanlardan anlaşılmaktadır. Bunlardan birisinde P. Sulpicius Quirinius Homonadlara karşı askeri başarı elde etmiştir (Plinius, *Nat. Hist.* V 94; Tacitus, *Ann.* III 48; Strabon XII 5.6)¹⁶. Cassius Dio (LV 28.3), M.S. 6 yılında Isauria'da yeniden karışıklıkların çıktığından söz etmektedir. Isaurialıların Romalılara karşı ilk ayaklanma girişimi olarak da değerlendirilen bu sorun, bölgede Roma çıkarlarını gözetmekle görevli Arkhaleos tarafından çözülememiştir. Bunun üzerine Galatia'da konuşlandırılmış olan *VII. Lejyon*'nun komutanı M. Plautius Silvanus duruma müdahale etmiş ve bir yıllık bir mücadeleden sonra isyanı bastırabilmiştir (Syme, 1934: 140-143; Lenski, 1999: 419; Feld, 2005: 78; Ergin, 2013: 265).

Roma'nın M.S. 1. yüzyıldaki Doğu politikasının genel karakteri imparatorluğun geniş bölgelerinin bağımlı kralların yönetimine bırakılmış olmasıdır. Augustus'un ölümünden sonra onun eyalet politikasının herhangi bir kırılmaya yol açmadan sürdürüldüğü görülmektedir (Sartre, 1995: 169). M.S. 17 yılında Suriye elçisi Cn. Piso, imparator Germanicus'un ölümünden sonra ayaklanma girişiminde bulunmuş, hatta Isaurialıların desteğini almayı da başarmıştır. Sıkı bir şekilde korunmuş Kelenderis'te *VI. Lejyon* ile mücadele için Kilikia ve Isaurialılardan oluşan 6000 kişilik bir birlik toplamıştır (Tacitus, *Ann.* II 80.1). Bölgeyi ilgilendiren en önemli düzenlemelerden birisi de muhtemelen bu olayların da etkisiyle M.S. 17 yılında gerçekleşmiştir. Kappadokia'nın ilhaki ve bir Roma eyaleti haline getirilmesi sürecindeki düzenlemeler çerçevesinde Olba Tapınak krallığının başına Pontos kraliçesi Pythodoris'in oğullarından birisi olan Marcus Antonius Polemon geçmiştir (Sartre, 1991: 38). Muhtemelen M.S. 33 yılında Pythodoris'in ölümü ile Pontos krallığı ilhak edilmiş ve belki de bir *procurator*un yönetimine verilmiştir. Bu şekilde Karadeniz sahillerinden Fırat'a ve Suriye'ye kadar olan topraklar doğrudan Roma'nın kontrolüne girmiştir (Sartre, 1995: 171).

M.S. 17 yılında Anadolu'ya ilişkin düzenlemeler sonucunda bağımlı krallıklar sadece Dağlık Kilikia'da kalmış oluyordu. Nitekim Tacitus'un (Tacitus, *Ann.* II 80.2) anlatımlarına göre Dağlık Kilikia sınırları tam olarak tespit edilemeyecek birçok bağımlı prenslik (*reguli*) arasında paylaşılmıştı. Bunlardan en önemlisi ise babası I. Arkhaleos'un ölümü üzerine Laranda ve Derbe ile birlikte Dağlık Kilikia'nın yönetimi de kendisine verilmiş olan Kappadokia kralı II. Arkhelaos idi. I. Arkhaleos'un ölümünden sonra imparator Tiberius, ona ait toprakları ilhak etmiş ve başına da bir *procurator* atamıştır. Ancak I. Arkhaleos'un Dağlık Kilikia ve özellikle Kietailerin/Ketislilerin ülkesi, Lykaonia'nın Laranda ve Derbe'yi de içeren bölümünü oğlu II. Arkhaleos'a bırakmıştır (Ramsay, 1890: 372). II. Arkhaleos, büyük olasılıkla M.S. 36 yılına kadar

¹⁵Elaiussa'nın hem eski hem de yeni unvanları ile I. Arkhaleos adına para bastırıldığı bilinmektedir (Mitford – Andrews, 1980: 1244).

¹⁶Bu isyan hakkında modern literatür için ayrıca bkz. Magie, 1950: 461; Levick, 1967: 203-214; Syme, 1995: 257-269.

bölgenin yönetimini sürdürmüştür (Tacitus, *Ann.* VI 41)¹⁷. Zira bu tarihte Cietae/Ketis bölgesi halkı, II. Arkhaleos'un vergi toplayabilmek için nüfus sayımı yaptırmak istemesi üzerine Toroslara çekilmiş ve coğrafyanın avantajlarından da çok iyi yararlanarak Arkhaleos'un kuvvetlerine saldırmıştır. Bu ayaklanma ancak Suriye valisi M. Tribellius Vitellius tarafından gönderilen askerler ve yardımcı birlikler tarafından bastırılabilmiştir (Tacitus, *Ann.* VI 47)¹⁸. M.S. 36 isyanının bastırılmasının bölgeye kalıcı bir barış getirmediği yaklaşık 20 yıl sonra M.S. 52 yılında yeni bir isyanın çıkmasından ve dağlık Ketis bölgesi kavimlerinin kıyı bölgelerini ve tarım alanlarını tehdit etmelerinden anlaşılmaktadır (Shaw, 1990: 229).

M.S. 1. yüzyılın ilk çeyreğinde Olba Tapınak krallığının başında *arkhiereus* (başrahip) ve *toparches* (yönetici) olan Teukros'un oğlu Aias'ın bulunduğu Kennatai ve Lasseis tarafından bastırılmış paralardan bilinmektedir (Hild – Hellenkemper, 1990: 32)¹⁹. Yapılan araştırmalar imparator Tiberius'a kadar olan dönemde Olba'nın Anadolu'nun diğer tapınak kentleri ile kıyaslandığında daha özerk bir yapıya sahip olduğu da ortaya koymuştur (Trampedach, 2001: 285). Olba'nın fazla otonom bir yapıya sahip olması, Roma yönetim tarzı ile yerel güçler arasındaki ilişkileri ayrıntılı bir şekilde gözler önüne sermektedir (Gotter, 2001: 289-292; Feld, 2005: 105). Roma yönetimi ve yerel güçlerin birlikte yönetimini esas alan bu Roma politikasında Teukros'un oğlu Aias tarafından kurulduğu bildirilen Tarhu kültürünü yöneten rahiplerin büyük etkisi olmuştur (Trampedach, 1999: 94).

M.S. 37-38'den itibaren Caligula'nın (M.S. 37-41) tahta geçmesi Tiberius'un entegrasyon politikasında ani değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Caligula, M.S. 38 yılında Kommagene krallığının başına IV. Antiokhos'u (M.S. 38-72) getirmiştir. Antik kaynaklar ve nümismatik belgelerden Ovalık Kilikia'nın yanında Elaiussa-Sebaste, Kelenderis, Anemurium, Ketis ve Lakanitis'i içine alan Dağlık Kilikia ile Lykaonia'nın Laranda ve Derbe'yi içine alan bölümünün yönetiminin Antiokhos'a verildiği anlaşılmaktadır (Cassius Dio LIX 8.2)²⁰. Caligula tarafından Antiokhos'a verilen bu topraklar kısa süre önce ölmüş olan II. Arkhelaos'a ait topraklardı (Cassius Dio LIX 8.2; Ramsay, 1890: 375)²¹.

M.S. 43 yılında Lykia, çok sayıda Roma vatandaşının haksız yere cezalandırılması ve buradaki iç savaşlara son vermek gibi bahanelerle ilhak edilmiştir (Cassius Dio LX 17.3; Suetonius, *Claud.* 25). Lykia'nın ilhaki ile Anadolu'nun güneybatısında Lykia-Pamphylia adında yeni bir eyalet oluşturuldu. Roma'nın Lykia'yı Lykia-Pamphylia eyaletine bağlaması sonucu Isaurialılar yeniden ayaklanmışlardır. Lykia-Pamphylia valisi Quintus Veranius, M.S. 43-48 yılları arasında Isaurialılar üzerine askeri seferler düzenlemiş ve bir *castellum Tracheotarum*'u kuşatmıştır (Tacitus, *Ann.* XII 56). Söz konusu vali M.S. 49 yılı *consulü* olduğuna göre bu seferlerinde kayda değer başarılar elde etmiş olmalıdır (AE, 1953: 81 no. 251).

Caligula'nın düzenlemeleri uzun ömürlü olmamış, kısa bir süre sonra bilinmeyen bir sebeple Antiokhos'un toprakları geri alınmıştır. M.S. 41 yılında Antiokhos'un Caligula tarafından geri alınan toprakları Claudius tarafından çok küçük değişikliklerle yeniden kendisine geri verilmiş olmalıdır. Zira M.S. 52 yılında Dağlık Kilikia'da Troksoborus adındaki önderlerinin yönetiminde ayaklanan Kietaileri/Ketislileri yenen kişinin Antiokhos olduğu antik kaynaklardan

¹⁷ Bu konuda modern literatür için ayrıca bkz. Ramsay, 1890: 372; Magie, 1950: 494, 1338 dn. 24; Mitford – Andrews, 1980: 1243.

¹⁸ M.S. 36 isyanı konusunda modern literatür için ayrıca bkz. Magie, 1950: 509, 1364 dn. 40; Mutafian, 1988: 221-222; Lenski, 1999: 419; Hopwood, 1999: 181; Feld, 2005: 79 dn. 141; Ergin, 2013: 265.

¹⁹ Teucer'in oğlu Aias'a ait paralar için bkz. Hill, 1899: 181-207; Hill, 1900: 119-123 Pl. LIII-LV; Head, 1887: 726-727.

²⁰ Modern kaynaklarda Antiokhos'a verilen toprakların sınırları konusunda bilgi ve yorum için bkz. Ramsay, 1890: 375; Magie, 1950: 512, 1367-1368 dn. 49; Hild – Hellenkemper, 1990: 32; Feld, 2005: 80; Ünal – Gırginer, 2007: 343-344.

²¹ Ptolemaios'ta (V.6.16) geçen yönetim bölgesi muhtemelen II. Arkhaleos'a ait olan *On Birinci Strategia*'ya eşit olup *Strategia Antiokheiana* ismi Antiokhos'un adına izafeten verilmiştir. *Strategia Antiokheiana* için bkz. Ramsay, 1890: 336, 372; Syme, 1995: 155; Jones, 1971: 412-413 dn. 21; Dmitriev, 2000: 366-370.

bilinmektedir (Tacitus, *Ann.* XII 51)²². Fakat bu son düzenlemede Lykaonia'nın Antiokhos'a ait kısmı Galatia'ya ilave edilmiştir. Dağlık Kilikia'nın orta kısmı da Antiokhos'a iade edilmemiş Pontos'lu Polemon'a verilmiştir (Ramsay, 1890: 373). M.S. 41 yılında Olba Tapınak krallığı ise Bosporos kralı II. Polemon'a bırakılmıştır. Bu durumda IV. Antiokhos'un yeni krallığı kabaca Ketis, Kennatis ve Lalassis bölgelerini kapsıyordu. Claudiopolis kolonisinin kuruluşu da Claudius döneminde gerçekleşmiş olup, Dağlık Kilikia'da yeni bir koloninin kurulması, Roma yönetiminin bu sahalarla bizzat ilgilenmeye başladıklarını göstermesi açısından da önem taşımaktadır (Ramsay, 1890: 373).

2.Vespasianus'un Kilikia Eyaleti'ni Yeniden Yapılandırmasından Antoninuslar Dönemine Kadar Dağlık Kilikia

Vespasianus'un (M.S. 69-79) M.S. 72 yılında imparator oluşu ile birlikte muhtemelen önceden yaşanan olayların da etkisiyle imparatorluğun doğuda kalan bölgelerinde yeni bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Vespasianus'un çok sayıda yeniden düzenlemeyi de beraberinde getiren entegrasyon politikasının esası, hükümdarlarının ölümü fırsat bilinerek ya da başka bir takım bahanelerle bağımlı krallıkların ilhakına dayanmaktadır. Vespasianus, Parthlara karşı Anadolu'nun sınır güvenliğini sağlamak için önlem olarak Galatia ve Kappadokia'yı tek bir eyalet haline getirmiştir. Isauria ve Lykaonia da *consul* yetkili bir *legatus* yönetiminde verilen bu eyalet içerisinde yer almıştır (Rémy, 1986: 61-71; Sartre, 1991: 172-173). Pamphylia, muhtemelen yeni eyaletin genişlemesi ve buna bağlı olarak yönetim gücünü nedeniyle M.S. 74'te Lykia ile birleştirilmiştir²³. Bu şekilde Vespasianus, Anadolu'nun yönetim organizasyonunu temelinden değiştirmiş oldu ve bağımlı krallıkların toprakları birer birer Roma imparatorluğuna entegre edildi (Rémy, 1986: 63).

Yaptığı düzenlemelerde yönetimde iyileştirmeyi öncelikli hedef olarak belirleyen (Sartre, 1991: 44) Vespasianus Suriye valisi L. Caesennius Paetus'un IV. Antiokhos'u Parthlarla işbirliği yapmakla suçlaması üzerine Antiokhos'un krallığını istila etmiş ve Suriye eyaletine bağlamıştır (Josephus, *Bell. Jud.* 7.219-243). Böylece Caligula'nın hâkimiyeti dönemi ve Tiberius'un (M.S. 14-37) imparatorluğunun başlangıcındaki yapıya yeniden dönmüştür (Sartre, 1991: 44). Kommagene bağımlı krallığı Syria eyaletine dâhil edilirken, M.S. 72 yılından sonra her iki Kilikia, *legatus Augusti pro praetore* statüsünde bir Roma imparatorluk eyaleti oluşturmak için birleştirilmiştir (AE, 1966: 151-152 no. 486). Kommagene'nin ilhakından sonra IV. Antiokhos ve eşinin krallıklarına son verilmesiyle Dağlık Kilikia'nın küçük krallıkları birer birer ortadan kalkmıştır (Sartre, 1991: 45). Ayrıca Marcus Antonius Polemon ve eşi Mamaia'nın hüküm sürdüğü Olba Tapınak krallığına bilinmeyen bir tarihte son verilmiş, krallığın yetkileri de yeni kurulmuş olan *polis* Diokaesareia'ya devredilmiştir (Suetonius, *Vesp.* 8.4)²⁴. Böylece Ovalık Kilikia ile Ketis bölgesinde IV. Antiokhos'un damadı Alexander'in yönetimindeki küçük bir krallık hariç²⁵ Dağlık Kilikia, Kilikia eyaleti olarak yeniden düzenlenmiş oldu (Ramsay, 1890: 375; Shaw, 1990: 230). Vespasianus'un düzenlemeleri sonucu Anadolu'da bağımlı krallık kalmamış, Kilikia Pedias ve Kilikia Trakheia'yı da kapsayan geniş bir Kilikia eyaleti oluşturulmuştu (Mitford – Andrews, 1980: 1248). Başkenti Tarsos (Tarsus) olan bu yeni eyaletin sınırları batıda Iotape ve Syedra arasından doğuda Amanoslara kadar uzanmakta idi (Hild – Hellenkemper, 1990: 33). Merkezi Isauria bölgesi ise Lykaonia ile birlikte Galatia'ya bağlanmıştır (ILS, no. 263, 268). Vespasianus'un bu düzenlemeleri ile Kilikia Trakheia'da dolaylı yönetimden

²² M.S. 52 isyanı konusunda modern literatür için bkz. Mitford – Andrews, 1980: 1244; Sartre, 1995: 177; Shaw, 1990: 229; Hopwood, 1999: 181; Lenski, 1999: 420.

²³ Bu düzenlemenin sebebi ve tarihi konusunda detaylı bilgi için bkz. Eck, 1982: 293-295; Rémy, 1986: 63.

²⁴ Bu konuda ayrıca bkz. Magie, 1950: 576, 1439 dn. 27; Syme, 1969: 363; Feld, 2005: 81.

²⁵ Vespasianus'un Iotape ismindeki kızı ile kocası Alexander'e bugün yeri tam olarak bilinmeyen bir adadan ibaret olan küçük bir krallık bıraktığı bilinmektedir. Bu konuda bkz. Josephus, *Ant.* 18.5.4; Ramsay, 1890: 373-374.

doğrudan yönetime geçilmiş ve yönetimde kişisel ilişkilerin etkisi de yavaş yavaş ortadan kalkmıştır.

Augustus'un Pax Romana'yı (Roma Barışı) esas alan barışçıl politikası Tiberius tarafından da devam ettirilmiştir. Ancak imparator Traianus (M.S. 98-117), bu politikadan vazgeçerek hem Daclar hem de Parthlar üzerine seferler düzenlemiş, doğuda geleneksel Parth-Roma sınırı olan Fırat'ı aşmıştır. Bu durum Roma'nın doğu politikasında daha önce bağımlı krallıklara emanet edilmemiş toprakların eyalet statüsüne kavuşturulması yönüyle önemli bir yeniliği de beraberinde getirmiştir. Traianus'un savaşlarının başlangıç tarihi olması nedeniyle M.S. 106 yılı bu politika değişikliğinin sembolik bir tarihi olarak değerlendirilmektedir (Sartre, 1991: 46). Bu çerçevede M.S. 107-113 yılları arasında Galatia eyaleti, Galatia ve Kappadokia olmak üzere iki parçaya ayrılmıştır. Muhtemelen eyaletin ikiye ayrılmasının sebebi çok geniş sınırlara sahip olduğu için yönetiminde güçlük çekilmiş olmasıdır (Magie, 1950: 575; Sartre, 1991: 47). İmparator Hadrianus döneminde (M.S. 117-138) Dağlık Kilikia'yı da içine alan Kilikia eyaleti *legatus Augusti pro praetore* statüsünde bir Roma imparatorluk eyaleti idi (PIR² III, no. 405; Feld, 2005: 82). Böylece Hadrianus döneminde Vespasianus dönemindeki *statu quo*ya yeniden dönmüş oldu (Rémy, 1986: 73).

3. Tres Eparkhia ve Sonrasında Dağlık Kilikia

M.S. 117-138 tarihlerinde Dağlık Kilikia'nın da içerisinde yer aldığı Kilikia eyaleti, bir imparatorluk eyaleti haline getirildi ve başına da bir *praetorian legatus Augusti* ünvanlı yönetici atandı (Ramsay, 1890: 376). Roma imparatorlarından Antoninus Pius (M.S. 138-161), Lykaonia'nın kuzeyini Galatia'da bırakarak güneyini Isauria ile birlikte Galatia'dan ayırdı ve M.S. 138-146 yılları arasında Kilikia eyaletine bağladı (Rémy, 1986: 79). Böylece Galatia ve Kilikia eyaletlerinin toprakları üzerinde Kilikia, Isauria ve Lykaonia'dan oluşan *Tres eparkhia* (üçlü eyalet) meydana getirilmiş oldu²⁶. Diğer bir ifade ile bu düzenleme sonucu Isauria ve Lykaonia da bütün Dağlık Kilikia bölgesinin yönetiminden sorumlu olan Kilikia yöneticisinin idaresi altına girmiştir. Galatia'nın aleyhine oluşturulmuş olan (Magie, 1950: 660) *Tres eparkhia* ile Kilikia önemli ölçüde büyütülmüş sadece Lykaonia'nın kuzeyi ve Vasada (Bostandere) Galatia'ya bırakılmıştır²⁷. Alexander Severus zamanında *metropolisinin* Tarsos olduğu anlaşılan (OGIS, no. 578) bu üçlü eyaleti yine *legatus Augusti pro praetore* ünvanlı valiler yönetmekte idi (Ramsay, 1890: 376; Feld, 2005: 84).

İmparator Hadrianus'un imparatorluğunun son yılı olan M.S. 138'de P. Pactumeius Clemens'in statüsünün *legatus Divi Hadriani in Cilicia* olduğu bir yazıt vasıtasıyla bilinmektedir (CIL, XVI no. 84; Rémy, 1989: 343-344 no. 304). Bununla birlikte başka bir yazıttan (SEG 18, no. 557) onun bilinen ilk halefinin M.S. 144-146 yıllarına kadar Kilikia, Lykaonia, Isauria'nın *hegemonu* unvanıyla Kilikia-Lykaonia-Isauria üçlü eyaletinin genel valisi A. Claudius Charax olduğu anlaşılmaktadır (Rémy, 1986: 79-81; 1989: 345-346 no. 305). A. Claudius Charax'ın halefi G. Etreilius Regillus Laberius Priscus²⁸, Isaura'da ele geçmiş ve M.S. 147-149 yılına tarihlenen bir yazıtta²⁹ Isauralıların *bolue* ve *demosu* tarafından Antoninus Pius'un elçisi Kilikia-Isauria-Lykaonia eyaletlerinin valisi olarak onurlandırılmaktadır. Söz konusu yazıtta C. Etrilius

²⁶ Muhtemelen Roma imparatorluk eyaletlerinin daha küçük boyuttaki yönetim birimleri olup Roma imparatorluğunun çeşitli eyaletlerdeki etnik kökenleri hesaba katarak oluşturduğu yönetim mekanizmaları olan *eparkhialar* hakkında detaylı bilgi için bkz. Feld, 2005: 84. *Tres eparkhia* için ayrıca bkz. Waddington, 1883: 284; Paris – Radet, 1885: 435-436; Mitchell, 1980: 1053-1081; Rémy, 1986: 78-81.

²⁷ Elagabal dönemine ait bir kanıt olarak Vasada'da ele geçmiş bir yazıt üzerinde Galatia'nın yöneticisi olan P. Plotius Romanus zikredilmektedir (Swoboda vd., 1935: 25 no. 38. P. Plotius Romanus'un kariyeri için bkz. Rémy, 1989: 160-163 no. 126.

²⁸ C. Etrilius Regillus Laberius Priscus'un kariyeri için bkz. Rémy, 1989: 346 no. 306.

²⁹ Yazıt için bkz. Paris – Radet, 1885: 433-434 no. 1 (= Sterrett, 1888: 115 no. 190; ILS, no. 8827; IGR, III no. 290; OGIS, no. 576).

Regillus Laberius Priscus, Kilikia, Isauria ve Lykaonia eyaletlerinin *presbeutes antistrategos*'u unvanıyla geçmektedir. Lykaonia'da Derbe'de ele geçen Antoninus Pius dönemine ait bir yazıtta (Ballance, 1957: 147-151; AE, 1960: no. 34) Cornelius [Dex]ter (?) adında birisi *legetus Augusti pro praetore* ünvanıyla Kilikia, Lykaonia, Isauria bölgelerini kapsayan eyaletin valisi olarak geçmekte idi. Bu yazıtı yorumlayan Rémy, Cornelius Dexter'in Kilikia'nın değil de Galatia'nın valisi olduğunu ileri sürmüştü (Rémy, 1986: 81; 1989: 153 no. 116). Ancak Gazipaşa yakınlarındaki Nephelion'dan ele geçmiş yazıtta eyalet valisi ve imparator elçisi Cornelius Dexter, Nephelion kenti tarafından onurlandırılmaktadır. Bir Batı Kilikia kentinden ele geçmiş bu yazıt, Cornelius Dexter'in Kilikia, Lykaonia ve Isauria'yı kapsayan eyaletin valisi olduğunu belgelemiştir (Sayar, 1995: 127-129). G. Etrilius Regillus Laberius Priscus'un halefi olarak M.S. 149-151 yılları arasında görev yapmış olan P. Cassius Dexter ve sonra gelen eyalet yöneticileri *legati Augusti pro praetore provinciae* unvanı ve statüsü ile görev yapmışlardır³⁰. O halde G. Etrilius Regillus Laberius Priscus'tan sonra gelen Kilikia eyalet *legatları* artık ünvanlarında Lykaonia ve Isauria'yı saymadıklarına göre bu düzenleme kısa sürmüş ve muhtemelen M.S. 149'dan önce sona ermiş olmalıdır (Rémy, 1986: 78-82).

Öte yandan maalesef kesin olarak tarihlendirilememiş ancak Commodus'un imparatorluğu dönemine (M.S. 180-193) veya Septimius Severus'un (M.S. 193-211) imparatorluğunun başına ait olması gereken bir yazıtta (MAMA VI: 27 no. 74) M. Flavius Carnininus Athenagoras adında bir yönetici Lykia, Pamphylia, Isauria eyaletlerinin *anthypatrosu/proconsulu* olarak geçmektedir (Ramsay, 1890: 376; Rémy, 1989: 318 no. 268). O halde Isauria, bir *proconsul* tarafından yönetilen Lykia-Pamphylia eyaletine dâhil edilmiştir. M.S. 144'ten önce Pisidia Antiokheia'sının güney bölümlerinin katıldığı eyalete Isauria'nın da dâhil edilmesiyle bu zamanda sakin bir dönem yaşayan küçük eyaletin stratejik önemi artmıştır (Rémy, 1991: 81; Sartre, 1995: 175). Galatia'nın yöneticisi C. Atticius Norbanus Strabo'nun (Rémy, 1989: 158 no. 123) adını taşıyan M.S. 198 yılına ait mil taşından (AE, 1906: 7 no. 21; AE, 1907: 19 no. 58) anlaşıldığına göre Lykaonia yeniden Galatia eyaletine bağlanmıştır (Rémy, 1986: 91, 96 hrt. 14). Ama bu idari düzenleme de uzun sürmemiş, M.S. 202 yılında Septimius Severus, Isauria ve Lykaonia'yı da ekleyerek geniş bir Kilikia eyaleti meydana getirmiştir (Rémy, 1986: 96-98). 202'den itibaren biri Lykaonia'da Akkilise'den (AE, 1926: 18 no. 75) ve bir diğeri Kilikia'da Seleukeia'dan (Dagron – Marcillet-Jaubert, 1978: 412-414 no. 38; AE, 1978: 238-239 no. 813) ele geçmiş yazıtlar vasıtasıyla Flavius Ulpianus³¹ adında birisinin Kilikia eyaletinin yöneticisi olduğu bilinmektedir.

M.S. 205 yılında Septimius Severus'un imparatorluğunda yeni bir değişiklik yapılarak *consularis* unvanlı valiler tarafından yönetim devri başlamış, böylece Antonius Pius'un *Tres eparkhia* yönetimine (Kilikia-Isauria-Lykaonia) geri dönüş yapılmıştı (Rémy, 1986: 96-97 hrt. 15). M.S. 215 yılında Caracalla döneminde (M.S. M.S. 211-217) Kilikia eyaleti Lykaonia ve Isauria eyaletlerini de kapsayan bir şekilde *consularis* unvanlı vali tarafından yönetildiğine göre bu imparator döneminde de aynı yapı sürdürülmüş olmalıdır (Feld, 2005: 86). Caracalla, Elagabalus (M.S. 218-222) ile Severus Alexander'in (M.S. 222-235) paralarında ve Severus Alexander dönemine ait yazıtlarda üçlü yönetimin izlerine rastlanmakla birlikte (Rémy, 1986: 98), *tres eparkhia* artık bağımsız bir yönetim birimi olmaktan çıkmış, sadece *metropolislerin* kültürel fonksiyonlarını ifade etmek için kullanılır hale gelmiştir (Feld, 2005: 86). Nitekim M.S. 3. yüzyılda imparator Maximus Thrax döneminde (M.S. 235-238) Kilikia Bölgesi'nden Hieropolis-Kastabala'da ele geçmiş bir yazıtta (Hicks, 1890: 246 no. 16; IGR III 904; SEG XX, 28) geçen M. Domitius Valerianus *legati Augusti pro praetore Ciliciae* unvanı taşımakta ve onun üçlü eyalet valisi olduğundan da söz edilmemektedir. Öyle anlaşılıyor ki bu dönemlerde üçlü eyalet sistemi ortadan kaldırıldığı gibi henüz bağımsız bir Isauria eyaleti de mevcut değildi. Muhtemelen bu

³⁰ P. Cassius Dexter hakkında bilgi ve literatür için bkz. Rémy, 1989: 346-347 no. 307; Feld, 2005: 83 dn. 167.

³¹ Flavius Ulpianus'un kariyeri için bkz. Rémy, 1989: 350-351 no. 311.

düzenleme M.S. 3. yüzyılda Kilikia ile Isauria'nın birbirinden ayrılıp ayrı birer eyalet oluşturdukları zamana kadar devam etmiştir (Ramsay, 1890: 376, 378).

Roma imparatorluğunun ilk iki yüzyıllık döneminde Isaurialılar ile güçlendirilmiş olan bağlar, M.S. 3. yüzyıl krizi ile sarsılmıştır. Merkezi idarenin yetersizliği, Got ve Sasani istilâları gibi nedenlerle hızla gelişen kriz, bütün imparatorluk sınırları içerisinde genel bir belirsizliğe yol açmış, ağır ekomonik ve sosyal sonuçlar doğurmuştur. 3. yüzyıl krizinin yansımalarının en açık şekilde görüldüğü yerlerden birisi de doğal olarak Roma'nın hiçbir zaman kalıcı bir kontrol sağlayamadığı Dağlık Kilikia olmuştur. Söz konusu krizin bölge halkının sosyal ve ekonomik hayatında meydana getirmiş olduğu olumsuz manadaki ani değişiklikler imparatorluk yönetimi ile olan bağlarının tahribi ile sonuçlanmıştır³². Böylece Dağlık Kilikia'yı ilgilendiren yeni bir idari düzenleme kaçınılmaz hale gelmiştir. Karaman'ın batısında Hacıbaşa dağının kuzey eteğinde yer alan Losta'dan (Akarköy) ele geçmiş ve M.S. 238-244 yıllarına tarihlendirilen Latince bir yazıt³³, Isauria eyaleti tarafından imparator Gordianus'a (M.S. 238-244) ithaf edilmiştir. Isauria, ilk defa bu yazıtta ayrı bir eyalet olarak geçmekte olup, III. Gordianus zamanında Kilikia'dan ayrıldığını göstermektedir.

Bölgedeki en kapsamlı düzenlemeler ise imparator Diocletianus zamanında (M.S. 284-305) gerçekleştirilmiştir. Ancak Diocletianus'un bölgeye ilişkin idari düzenlemelerine geçmeden önce söz konusu düzenlemelere zemin hazırlayan Sasani istilas ve bunun sonucunda ortaya çıkan isyanlardan kısaca söz etmek gerekir. M.S. 253 yılından beri devam etmekte olan Sasanilerle olan kriz imparator Valerianus'un (M.S. 253-260) M.S. 260 yılında I. Şapur tarafından esir alınmasıyla iyice derinleşmiştir. Persepolis'teki Nakş-i Rüstem'de Akhemenid hanedanına ait görkemli bir mezarda olan ölümsüzleştirilmiş olan *Res Gestae Divi Saporis*'e göre (Maricq, 1958: 310-314; Frye, 1983: 373-374 Appendix 4)³⁴ aynı yıl Pers ordusu Suriye, Kilikia ve Kappadokia üzerine geniş çaplı bir sefer düzenlemiş ve buradaki Roma kentlerini yağmalayarak yakıp yıkmıştır (Maricq, 1958: 312-314). Sasani kralı Şapur, söz konusu seferinde Ovalık Kilikia ve Doğu Dağlık Kilikia şehirlerini bir bir ele geçirmiş, Batı Kilikia kıyılarını izleyerek Kelenderis (Aydıncık) ve Anemurium (Anamur) üzerinden Selinus (Gazipaşa)'a doğru ilerlemiştir. Dönüş geçiren Sasani ordusu Antiokheia ad Gragum (Güneyköy), Myonpolis (Myus) üzerinden Seleukeia'ya gelmiş ve kenti fethetmiştir. Şapur'un zafer kitabesinde bölgede işgal edilen kentler arasında Ermenek havzasında yer alan Domitiopolis de sayılmaktadır (Lewin, 1991: 175; Dodgeon – Lieu, 2002: 57 dn. 39-44; Lenski, 1999: 445). Seleukeia'ya geri dönen Şapur'un ordusunun buradan bütün Göksu vadisini baştanbaşa geçerek merkezi Isauria'daki Domitiopolis'e kadar ulaştıkları anlaşılmaktadır (Feld, 2005: 121).

I. Şapur'un M.S. 3. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştirdiği seferin bölge için belki de en uzun vadeli olumsuz sonucu Isauria'da haydutluk faaliyetleri ve isyanların yeniden başlamış olmasıdır (Magie, 1950: 712). Isaurialılar kısa bir süre önce Pers istilas sırasında imparator Valerianus'un yanında yer alarak Roma imparatorluğuna sadakatlerini gösterirlerken (Maricq, 1958: 310; Frye, 1983: 372; Feld, 2005: 123) söz konusu seferden kısa bir süre sonra haydutluk faaliyetleri ve isyanların başladığı görülmektedir.

Historia Augusta'da yer alan bir hikâyede Sasani istilâsından kısa bir süre sonra bir Isaurialı'nın gasp girişiminden söz edilmektedir. M.S. 3. yüzyılda Gallienus'a (M.S. 253-268) karşı başkaldıran otuz tirandan Trebellianus adında birisi Isauria dağlarında kendisi için saray inşa ettirmiş ve para bastırmıştır. Sonuçta Mısır valisi L. Mussius Aemilianus'un kardeşi Mısır kökenli general Camisoleus tarafından yenilgiye uğratılmıştır (SHA, *tryg. tyr.* 26.1-5; Feld, 2005: 128-132). M.S.

³² Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Matthews, 1989: 361; Hild – Hellenkemper, 1990: 34; Lewin, 1991: 174-175; Feld, 2005: 119.

³³ Yazıt için bkz. Paris – Radet, 1886: 511 no. 26 (= Sterrett, 1888: 23 no. 20; CIL, III 6783).

³⁴ Yazıt hakkında literatür için bkz. Hild – Hellenkemper, 1990: 242; Dodgeon – Lieu, 2002: 49; Feld, 2005: 120-121.

278 yılında imparator Probus döneminde (M.S. 276-282) Isauria'da ona komşu bölgelerde de önemli yansımaları olan bir isyan meydana gelmiştir. Lydius Palfuerius adındaki isyancı Roma askerlerinin takipleri sonucu Pisidia'daki Cremna'ya sığınmıştır (SHA, *Prob.* 16.4-17.1; Zosimus I.69.1). Cremna kentinin Romalılar tarafından kuşatılması uzun sürmüş, ancak Pulferius'un yandaşlarının birisinin ihanet ederek malzeme tedarik edilen gizli bir tünelin varlığını bildirmesi sonucunda ele geçirilebilmiştir (Levick, 1967: 171; Hild – Hellenkemper, 1990: 34; Feld, 2005: 129-131). Zosimos'un verdiği bilgiler dışında Cremna kuşatmasını doğrulayan arkeolojik bulgulara da rastlanmıştır (Mitchell, 1989: 111-128; 1995: 177-208). Pamphylia-Lykia valisinin M.S. 278 sonu veya 279 başına tarihlendirilen ve imparator Probus'a ithaf edilen bir şükran yazıtı da imparatorun bu bölgedeki faaliyetlerine ait epigrafik bir belge olarak değerlendirilebilir (Lenski, 1999: 421).

Probus'un yönetiminde Isauria'da meydana gelen şiddetli iç karışıklıklar ve ayaklanmaların ardından Diocletianus, Isaurialıları daha kolay kontrol edebilmek için III. Gordianus'tan beri mevcut olan Isauria'yı Seleukeia başkent olmak üzere yeniden bağımsız bir Roma imparatorluğu eyaleti haline getirmiştir (Rougé, 1966: 283; Mitford – Andrews, 1980: 1232-1234; Ünal – Girginer, 2007: 251). Bu eyaletin sınırları kabaca batıda Korakesion'dan (Alanya) doğuda Lamos ırmağına uzanıyor ve kuzeyde Lykaonia'yı içine alıyordu. Böylece Dağlık Kilikia ve Isauria'yı kapsayan, haydutluk faaliyetleri ve korsanlıkla ünlenmiş sahalar tek bir eyalet çatısı altında birleştirilmiş oldu. Epigrafik belgelerden³⁵ M.S. 4. yüzyıl başlarında Isauria eyaletini Seleukeia'da oturan atlı sınıftan yöneticilerin *praeses Isauriae* unvanıyla idare etmekte oldukları anlaşılmaktadır³⁶.

SONUÇ

Roma imparatorluğunun geniş bölgelerinin bağımlı prensler tarafından yönetimi M.S. 1. yüzyılda Roma'nın Doğu politikasının en karakteristik yönünü oluşturmuştur. Principatus döneminin başlarında Galatia ve Kappadokia gibi Roma için kaynak açısından nispeten zengin bölgeler ilhak edilip Roma eyaleti yapılırken, Roma orduları için güvenli olmayan, yönetim zorluğu olan ve ekonomik olarak fazla getirisi olmayan yerlerde ise bağımlı devletlerin varlığının devamına yönelik bir politikanın uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Roma'nın Principatus dönemi Anadolu politikasını en iyi yansıtan bölgelerden birisi Dağlık Kilikia'dır. Anadolu'da bağımlı krallıklar vasıtasıyla yönetimin diğer bölgelerde sona ermesine rağmen Dağlık Kilikia'da M.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam ettirilmiş olması bölgenin bu özellikleri ile açıklanabilir. Dağlık Kilikia'nın ekonomik açıdan fazla bir kaynağa sahip olmaması ve dağlık coğrafi yapısı nedeniyle yönetiminin zorluğu yüzünden Romalı yöneticiler buraya fazla ilgi göstermemişlerdir. Bu da Roma'nın Dağlık Kilikia yönetiminde yerel hanedanlara mensup bağımlı kralların etkin rol oynaması sonucunu doğurmuştur. Bağımlı krallıklar eliyle yönetim veya dolaylı yönetim olarak adlandırılan bu politika bölgenin yönetiminin emanet edildiği bağımlı krallara daha çok askeri destek vermeye dayanıyordu. Ancak idari sınırlar sık sık değiştiğinden ve kesin olarak belirlenmediğinden yönetim çoğu zaman belirsiz bir o kadar da güvensiz bir karaktere sahip olmuştur.

Ayrıca Roma'nın Dağlık Kilikia'da bağımlı krallıklar eliyle yönetim politikasını uygularken yerel güçleri ve kültürleri ön plana çıkardığı da görülmektedir. Bu durumun en karakteristik örneğini ise Olba Tapınak krallığında görmek mümkündür.

Dağlık Kilikia'da M.S. 72 yılından M.S. 278 yılına kadar herhangi kayda değer bir olay veya isyanla karşılaşılmasında, en azından antik kaynaklarda söz edilmemektedir. Bu durum

³⁵ Bu yöneticileri belgeleyen yazıtlar için bkz. AE, 1978: 239-240 no. 814-816; Dagron – Feissel, 1987: 20-21, no. 2-3; Şahin, 1991: 152-153 no. 2 text a-d; Feld, 2005: 88-89 dn. 197-199.

³⁶ Feld, 2005: 88.

bölgedeki düzenlemeler sonucu dolaylı yönetimden doğrudan yönetime geçişin merkezi otoriteyi güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir. Ancak 3. yüzyıl krizi ve Sasani istilalarının artmasıyla meydana gelen karışıklıklar bölgede çok kararlı bir idari düzenlemeyi de zorunlu kılmış olmalıdır. Nitekim III. Gordianus döneminde Isauria'nın Kilikia eyaletinden ayrılarak yeni bir eyalet haline getirilmiş olduğunu görüyoruz. Hatta bu idari düzenleme de yeterli olmamış olacak ki Diocletianus döneminde kıyıya kadar bütün bölge Isauria eyaleti adı altında yeniden düzenlenmiştir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Ammianus Marcellinus, *Ammianus Marcellinus, vol. III, with an English translation*, J. C. Rolfe (ed.), London 1986⁵. (Loeb Classical Library).
- Cassius Dio, *Dio's Roman History, with an English translation*, E. Cary (ed.), London 1955. (The Loeb Classical Library).
- Josephus, *Bell. Jud. Flavius Josephus, De bello judaico libri VII. From vol. 6 of Flavii Iosephi Opera*, B. Niese (ed.), Berlin: Wiedmann 1899.
- Plinius, *Nat. Hist. Plinius, Naturalis Historia*. K. F. T. Mayhoff (ed.), Pliny the Elder. Leipzig-Teubner 1906.
- Plutarkhos, *Ant. Plutarch, Antony*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge (Mass.), 1920.
- Strabon, *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası Kitap: XII-XIII-XIV*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.
- Sha, *Trig. tyr. The Scriptorum Historiae Augustae, Volume III, with an English translation by D. Magie*, London: William Heinemann; New York: G. P. Putnam's Sons. 1932.
- Sha, *Prob. The Scriptorum Historiae Augustae, Probus, Volume III, with an English Translation by D. Magie*, London 1998⁶ (Loeb Classical Library).
- Suetonius, *Vesp. C. Suetoni Tranquilli De Vita Caesarum libros VIII et De grammaticis et rhetoribus librum, R. A. Kaster (ed.)*, Oxford University Press, Oxford 2016.
- Suetonius, *Claud. C. Suetoni Tranquilli De Vita Caesarum libros VIII et De grammaticis et rhetoribus librum, R. A. Kaster (ed.)*, Oxford University Press, Oxford 2016.
- Tacitus, *Ann. Cornelius Tacitus, Annales, C. D. Fischer (ed.)*, *Cornelii Taciti Annalium Ab Excessu Divi Augusti Libri*, Oxford 1906.
- Zosimus, *Zosimus (ΖΩΣΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΑ)*, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Bonn 1837.

Modern Kaynaklar ve Kısaltmalar

- Ae. L'année Epigraphique, Paris.
- Alkan, M. ve Kurt, M. (2017). *Aşağı Akın Isauria Bölgesi'nde bir kale yerleşimi, Akron 15 (Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi dizisi 15)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ballance, M. H. (1957). The site of Derbe: A new inscription. *Anatolian Studies*, 7, 147-151.
- Cil. Corpus Inscriptionum Latinarum.
- Dagron, G. (1978). *Vie et miracles de Sainte Thècle. Texte Grec, traduction et commentaire (Subsidia Hagiographia 62)*. Bruxelles.
- Dagron, G. ve Marcillet-Jaubert, J. (1978). Inscriptions de Cilicie et d'Isaurie. *Belleten*, Cilt XLII, Sayı 167, 373-420.
- Dmitriev, S. (2000). Observations on the historical geography of Roman Lycaonia. *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 41, 349-375.

- Dodgeon, M. H. ve Lieu, S. N. C. (2002). *The Roman Eastern Frontier and the Persian wars AD 226-363*, London-New York.
- Eck, W. (1982). Jahres und provinzialfasten der senatorischen statthalter von 69/70 bis 138/139. *Chiron* 12, 281-362.
- Ergin, G. (2013). *Anadolu'da Roma hakimiyeti direniş ve düzen*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Feld, K. (2005). *Barbarische bürger: Die Isaurier und das Römische Reich*. Berlin-New York,
- Frye, R. N. (1983). *The history of ancient Iran* (Handbuch der Altertumswissenschaft: Abt. 3; Teil 7), München.
- Gotter, U. (2001). Tempel und grossmacht: Olba/diokaisareia und das imperium Romanum. *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale. İstanbul, 2-5 Novembre 1999, Varia Anatolica XIII*, 411-416.
- Head, B. V. (1887). *Historia numorum; a manual of Greek numismatics*, Oxford.
- Hicks, E. L. (1890). Inscriptions from Eastern Cilicia. *Journal of Hellenic Studies*, 11, 236-254.
- Hild, F. ve Hellenkemper, H., (1990). Kilikien und Isaurien, tabula Imperii Byzantini 5, (Denkschriften ÖAW, Phil.-hist. Kl. 215), Wien.
- Hill, George F. (1899). Olba, Cennatis, Lalassis. *Numismatic Chronicle*, 19, 181-207.
- Hill, George F. (1900). *Catalogue of the Greek coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia*. London.
- Hopwood, K. (1994). Who the Isaurians?. *XI. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 12-16 Eylül 1990), Kongreye Sunulan Bildiriler*, I. Cilt, Ankara, 305-310.
- Hopwood, K. (1999). Bandits, between grandees and the state: the structure of order in rough Cilicia. K. R. Hopwood (ed.). *Organized crime in the ancient world*, 177-206.
- Houwink Ten Cate, P. H. J. (1965). *The Luwian population groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period*, E. J. Brill.
- ILS Inscriptionorum Latinarum Selectarum.
- Jones, A. H. M. (1971). *The cities of the Eastern Roman Provinces*. Oxford.
- Kaya, M. A. (2011). *Anadolu'da Galatlar ve Galatya tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kurt, M. (2011). Ovalık Kilikya'da M.Ö. I. Yüzyıl Roma yönetim olgusu ve Tarkondimotos Krallığı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 431-446.
- Lenski, N. (1999). Assimilation and revolt in the territory of Isauria, from the 1st century BC to the 6 th century AD. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 42/4, 413-465.
- Levick, B. (1967). *Roman colonies in Southern Asia Minor*. Oxford.
- Leschorn, W. (1992). Die anfränge der provinz Galatia. *Chiron*, 22, 315-336.
- Mackay, T. S. (1968). *Olba in rough Cilicia*, submitted to The Faculty of Bryn Mawr Collage in partial fulfillment of the requirements fort he degree of doctor of philology.
- Magie, D. (1950). *Roman rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ*, New Jersey.
- Mama VI. W. H. Buckler ve W. M. Calder, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua VI, Monuments and Documents from Phrygia and Caria*, Manchester, 1939.
- Maricq, A. (1958). *Classica et Orientalia*, 5. Res Gestae Divi Saporis. *Syria*, 35, 295-360.
- Matthews, J. (1989). *The Romans Empire of Ammianus with a new introduction*. London.
- Mitchell, S. (1976). Legio VII And the garrison of Augustan Galatia. *The Classical Quaterly*, 26, 298-308.

- Mitchell, S. (1980). Population and the land in Roman Galatia. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, II, 7/2*, 1053-1081.
- Mitchell, S. (1989). The siege of Cremna. *The Eastern Frontier of the Roman Empire*. D. H. French ve C. S. Lightfoot (Ed.). Oxford, 111-128.
- Mitchell, S. (1993). *Anatolia, land, men, and gods in Asia Minor, Vol. I: The Celts in Anatolia and the impact of Roman rule*, Oxford.
- Mitchell, S. (1995). Cremna in Pisidia. An ancient city in peace and war. Duckworth, London.
- Mitford, T. B. ve Andrews, St. (1980). Roman rough Cilicia. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, II, 7/2*, 1230-1257.
- Mutafian, C. (1988). La Cilicie au carrefour des empires. Paris.
- OGIS. Orientis Graeci Inscriptiones Selectae.
- Ormerod, H. A. (1924). Piracy in the ancient world an essay in Mediterranean history. London.
- Paris, P. ve Radet, G. A. (1885). Deux nouveaux gouverneurs de provinces. *Bulletin de Correspondance Hellénique, 9*, 433-436.
- Paris, P. ve Radet, G. A. (1886). Inscriptions de Pisidie, de Lycaonie et d'Isaurie. *Bulletin de Correspondance Hellénique, 10*, 500-514.
- PIR² Prosopographia Imperii Romani.
- Ramsay, W. M. (1890). The historical geography of asia minor (Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV), London.
- RE. Pauly-Wissowa-Kroll, Real Encyclopadie der klasischen Altertumswissenschaft, Stuttgart.
- Rémy, B. (1986). L'évolution administrative de L'anatolie aux trois premiers siècles de notre ère, collection du d'études Romaines et Gallo-Romaines, Nouvelle série no. 5, Lyon.
- Rémy, B. (1989). Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au Hout-Empire (31 av. J.-C. – 284 ap. J.-C.). Pont-Bithynie, Galatie, Cappadoce, Lycie-Pamphylie et Cilicie, *Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil, (Varia Anatolica 2)*, Istanbul, 1-424.
- Rougé, J. (1966). L'Histoire Auguste et l'Isaurie au IVe Siecle. *Revue des études anciennes, LXVIII*, nos 3-4, 282-315.
- Ruge, W. (1919). Kalykadnos, *RE X/2*, 1767.
- Ruge, W. (1921a). Kietis, *RE XI/1*, 380-381.
- Ruge, W. (1921b). Kennatis, *RE XI/1*, 171.
- Ruge, W. (1924). Lalasis, *RE XII/1*, 535.
- Ruge, W. (1938). Philadelphia 2, *RE XIX/2*, 2093-2094.
- Sartre, M. (1991). L'Orient Roman, provinces et societes provinciales en Méditerranée orientale d'Auguste aux Severes (31 avant J.-c. – 235 apres J.-C.), Editions du Seuil, Paris.
- Sartre, M. (1995). L'Asie Mineure et l'Anatolie d'Alexandre à Dioclétien (IVe s. av. J.-C./IIIe s. ap. J.-C.), Armand Colin, Paris.
- Sayar, M. H. (1995). Cornelius Dexter, statthalter de Provinz Kilikien. *Epigraphica Anatolica, 24*, 127-129.
- Sayar, M. H. (1999). Antik Kilikya'da Şehirleşme. *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 12-16 Eylül 1994), Kongreye Sunulan Bildiriler, I. Cilt*, Ankara, 193-216.
- Sayar, M. H. (2001). "Tarkondimotos, seine Dynastie, seine Politik und seine Reich", *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale, İstanbul, 2-5 Novembre 1999, Varia Anatolica, XIII*, 373-380.

- SEG. Supplementum Epigraphicum Graecum.
- Shaw, B. D. (1990). Bandit highlands and lowland peace: The mountains of Isauria-Cilicia. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, XXXIII/2, 199-233.
- Sherk, R. K. (1980). Roman Galatia: The governors from 25 B.C. to A.D. 114. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II*, 7/2, 954-1052.
- Sterrett, J. R. S. (1888). The wolfe expedition to Asia Minor. *Papers of the American School at Athens III*, Boston.
- Sullivan, R. D. (1980). The dynasty of Cappadocia. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II*, 7/2, 1125-1168.
- Swoboda, H., Keil, J. ve Knoll, F. (1935). Denkmäler aus Lykaonien Pamphylien und Isaurien, Deutsche Gesellschaft Der Wissenschaften und Künste für Die Tschechoslowakische Republik In Prag, Verlag Rudolf M. Rohrer/Brünn/Prag/Leipzig/Wien.
- Syme, R. (1934). Galatia and Pamphylia under Augustus: the Governorship of Piso, Quirinius and Silvanus. *Klio*, 27, 122-148.
- Syme, R. (1969). Legates of Cilicia under Trajan. *Historia*, 18, 352-366.
- Syme, R. (1986). Isauria in Pliny. *Anatolian Studies*, 32, 159-164.
- Syme, R. (1987). Isaura and Isauria. Some Problems. *Sociétés urbaines, sociétés rurales dans l'Asie Mineure et la Syrie hellénistiques et romaines (Actes du colloque organisé a Strasbourg [novembre 1985])*, E. Frézouls (ed.), Strasbourg, 131-147.
- Syme, R. (1995). *Anatolica studies in Strabo*. A. Birley (Ed.). Oxford.
- Taşdöner, K. (2017). Anadolu'da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Tobin, J. (2001). The Tarcondimotid Dynasty in smoot Cilicia. *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale, İstanbul, 2-5 Novembre 1999, Varia Anatolica*, XIII, 381-388.
- Trampedach, K. (1999). Teukros und Teukriden, zur gründungslegende des Zeus Olbios-Heiligtums in Kilikien. *Olba*, II/1, 94-110.
- Trampedach, K. (2001). Tempel und grossmacht: Olba in Hellenistischer zeit. *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale, İstanbul, 2-5 Novembre 1999, Varia Anatolica*, XIII, 269-285.
- Ünal, A. ve Girginer, K. S.(2007). Kilikya-Çukurova ilkçağlardan Osmanlılar Dönemine kadar Kilikya'da tarihi coğrafya, tarih ve arkeoloji. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Waddington, W. H. (1883). Inscriptions de Tarse. *Bulletin de correspondance hellénique*, 7, 281-292.